

3. Головкін Богдан Миколайович. Сімейно-побутові конфлікти в системі детермінації умисних вбивств і тяжких тілесних ушкоджень: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. Х., 2003. 20с.

Чуприна Олена Віталіївна,
професор кафедри криміналістики
та судової медицини Національної академії
внутрішніх справ, кандидат медичних наук,
доцент

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-ПСИХІАТРИЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ СТАНІВ ЗАЛЕЖНОСТІ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Психічні розлади внаслідок зловживання психоактивними речовинами багато років поспіль займають перше місце в структурі захворюваності й поширеності розладів психіки та поведінки серед населення України [5, с. 37].

Даний факт спричиняє погіршення криміногенної ситуації в Україні – рівень агресивності населення значно підвищується при перебуванні людини в стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння, що збільшує ризик скоєння кримінальних правопорушень [1, с. 123].

Аналіз структури та особливостей скоєння протиправних діянь підтвердив, що особи з алкогольною залежністю переважно здійснюють агресивні суспільно небезпечні діяння проти життя і здоров'я інших осіб (вбивства, тілесні ушкодження різного ступеня тяжкості, тортури). Особи із залежністю від наркотичних речовин притягуються до кримінальної відповідальності здебільшого за майнові злочини, незаконні операції з наркотиками, хуліганство [7, с. 502].

Проблема судово-психіатричної оцінки станів залежності від психоактивних речовин в кримінальному провадженні набула актуальності після введення в українське законодавство юридичної категорії обмеженої осудності. Це викликало потребу у зміні експертних підходів до оцінки станів залежності в кримінальному провадженні [2, с. 41].

Про необхідність дослідження мотиваційної сфери особистості, порушення якої можуть виступати обґрунтуванням визнання особи обмежено осудною, в різні періоди зазначали судові психологи та психіатри (І.І. Семенкова, 2004; О.А. Ревенок, Х. Пшеголінська та ін. 2008; О.В. Радзевілова, 2018; Н.В. Завязкіна, 2019).

Юридичне значення алкоголізму та наркоманії визначається передбаченою законодавством України можливістю застосування до осіб, які вчинили кримінальне правопорушення на ґрунті зловживання психоактивними речовинами, примусового лікування залежно від міри кримінального покарання, відповідно у місцях позбавлення волі або спеціальних медичних закладах [3, с. 157].

Тому, визнання підозрюваного хворим на алкоголізм або наркоманію має для нього суттєве значення. Так, до осіб, яким поряд з покаранням призначено заходи примусового лікування, не може бути застосовано звільнення від відбування покарання з випробуванням. Те ж саме стосується й умовно-дострокового звільнення від відбування покарання та заміни не відбутої частини покарання більш м'яким. Така суворість законодавства щодо осіб, які зловживають психоактивними речовинами, базується на визнанні їх підвищеної суспільної небезпеки. Тому позбавлення особи будь-яких сподівань щодо пом'якшення покарання робить для неї призначення ч. 2 ст. 20 КК України небажаною і спонукає до приховання ознак хвороби, тобто до дисимуляції.

Судово-психіатричні експертизи відносно осіб, які зловживають психоактивними речовинами, є складними, оскільки наявні психічні порушення не завжди позначаються на інтелектуальній або вольовій складовій юридичного критерію осудності, тобто здатності особи усвідомлювати значення своїх дій і керувати ними. Залежність від психоактивних речовин значним чином впливає на його вольові процеси [6, с. 25].

Фактичними підставами для призначення судово-психіатричної експертизи є дані про систематичне вживання підозрюваною особою алкоголю, наркотичних речовин; дані про наркотичне (алкогольне) сп'яніння; дані судово-медичної експертизи щодо ушкоджень шкіри в типових місцях та дані лабораторного дослідження біологічних середовищ організму (крові, сечі, поту, слини) для документального закріплення факту наявності в організмі наркотичної речовини та її метаболітів.

Проведення останніх досліджень слід вважати обов'язковими не тільки для осіб, які затримані за незаконні операції з психоактивними речовинами, але й для тих, які вчинили інші протиправні дії, якщо в них візуально виявляються ознаки сп'яніння або характерні зміни організму. Таким чином, по-перше, об'єктивно встановлюється важливий для суду факт стану сп'яніння в період скоєння діяння та по-друге, виявляються підстави для призначення стаціонарної судово-психіатричної експертизи [4, с. 45].

У кримінальному провадженні судово-психіатрична експертиза з'ясовує наявність стану сп'яніння особи під час скоєння кримінального правопорушення, наявність ознак алкоголізму, наркоманії або токсикоманії та необхідність застосування до підекспертного лікарських заходів примусового характеру. До компетенції експерта не входить робити висновки про обтяжуючий вину характер сп'яніння та про характер примусового лікування [3, с. 158].

Основні питання, які мають цікавити слідство при призначенні судово-психіатричної експертизи в даних випадках.

Чи знаходився підозрюваний у стані сп'яніння у проміжок часу, до якого відносяться інкриміновані йому діяння?

Ця обставина має юридичне значення, яке передбачає вчинення кримінального правопорушення особою, яка перебуває в стані сп'яніння, в якості обставини, що обтяжує її відповідальність.

Чи страждає підозрюваний на алкоголізм (наркоманію)?

Ця обставина має юридичне значення, як передумова встановлення причинно-наслідкового зв'язку між цією хворобою і скоєним кримінальним правопорушенням, та як підстава до застосування примусового лікування.

Чи потребує підозрюваний лікування від алкоголізму (наркоманії)?

Ця обставина передбачає можливість визнання такої особи обмежено дієздатною та встановленням над нею піклування.

Чи є ознаки причинно-наслідковий зв'язок між алкоголізмом або наркоманією у підозрюваного та скоєним кримінальним правопорушенням?

Ця обставина передбачає застосування примусового лікування до обвинуваченого, якщо злочин вчинено на ґрунті алкоголізму або наркоманії.

Чи є необхідність застосування примусового лікування щодо підозрюваного?

Високі показники повторності (рецидивів) кримінальних правопорушень серед осіб із залежністю від психоактивних речовин, негативна динаміка їх кримінального досвіду свідчать про неефективність існуючих профілактично-виправних заходів, необхідність розробки і впровадження нових підходів до психосоціальної реабілітації таких осіб з метою попередження повторності кримінальних правопорушень, що відповідає вимогам Стратегії державної політики щодо наркотиків та європейському досвіду.

Список використаних джерел

1. Васильєва Н.Ю. Вплив алкоголю та інших психоактивних речовин на формування агресивної поведінки у жінок // Архів психіатрії. – 2014. – Т. 20, № 1. – С. 120–124.

2. Завязкіна Н.В. Клініко-психологічна діагностика в судовій експертології обмеженої осудності та дієздатності. – Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.04 – медична психологія. – Національна академія педагогічних наук. інститут психології імені Г.С. Костюка. – Київ, 2019. – 42 с.

3. Наркологія: навчальний посібник / [Западнюк Б. В., Стеблюк В.В., Галан Н. В. та ін.] ; за ред. О. М. Джужі. – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2011. – 210 с.

4. Олійник О.П. Судово-психіатрична оцінка станів залежності в кримінальному провадженні / О.П. Олійник // Архів психіатрії. – 2019. – Т. 25, № 1 (96). – С. 45–48.

5. Пінчук І.Я. Аналіз статистичних показників розладів психіки та поведінки внаслідок уживання психоактивних речовин у 2015–2017 роках / І. Я. Пінчук, О. О. Петриченко, О. В. Колодежний, І. Ф. Здорик, Ю. В. Ячнік // Архів психіатрії. – 2018. – Т. 24, №1 (92). – С. 32–42.

6. Радзевілова О.В. Психологічні особливості жінок, які скоїли суспільно-небезпечні діяння проти особистості (медико-психологічний та судово-експертний аспекти): автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.04 – медична психологія. – Харківська медична академія післядипломної освіти МОЗ України. – Харків, 2018. – 26 с.

7. Ревенок О. А. Чинники ризику та структура кримінальної агресії жінок / О. А. Ревенок, Н. Ю. Васильєва // Криміналістика и судебная экспертиза. – 2015. – № 60. – С. 498–509.

Чучко Віталій Віталійович,
ад'юнкт кафедри криміналістики
та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПЛАНУВАННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ШАХРАЙСТВА ПІД ЧАС КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ ТОВАРІВ ЧЕРЕЗ МЕРЕЖУ ІНТЕРНЕТ

Розслідування кримінальних правопорушень потребує швидкого та ефективного реагування на повідомлення про їх вчинення працівниками правоохоронних органів. В тих випадках, коли суспільно-небезпечні діяння вчиняються на відкритих місцевостях або в людних приміщеннях важливим є своєчасний виїзд на місце події для забезпечення вилучення доказової інформації з матеріальних джерел. Вчинення хуліганських дій під час виборчого процесу в Україні якраз й характеризується визначеними особливостями. Тому відповідний аналіз первинної інформації, послідовні дії на початковому етапі розслідування забезпечать максимально якісну доказову базу в кримінальному провадженні для направлення його до суду з обвинувальним актом.

Загалом, безпосередніми завданнями стадії початкового етапу розслідування, як доречно вказує Є.Г. Коваленко, є швидке встановлення наявності або відсутності достатніх даних, що вказують на ознаки злочину, а також обставин, що виключають кримінальне провадження, у зв'язку з чим вся робота на цій стадії спрямовується на збирання фактичних даних, які в подальшому має бути визнано достатніми для прийняття рішення по справі [2, с. 225]. В свою чергу, Б.В. Щур наголошує на тому те, що одним із шляхів підвищення